

Az apró szemű háló sokat merített, s halásza nem találomra vetette a vízbe. Jó könyvet írt, amely csak akkor lenne jobb, ha terjedelmesebb lenne, többet himondó. Am akkor tudományosságában nyerne ugyan, de elveszítene egyik vonzerejét: a népszerű, közvetlen és érdeklődést keltő frissességét, melyet nem tettek áporodottá a sárga lapok, melyeket a szerző böngészett, s melyeket nem súlyosítottak túl nehézzé a tudományos igény kötelességei. Így nyereségünk kettős: az átlagolvasó is nyer, a szakemberek pedig ösztönzést s értékes útmutatást találnak benne.

BODROGVÁRI FERENC

TISZTA HANG FELE

GULYÁS JÓZSEF: *Pirossal, feketével.*

Forum, Újvidék, 1972.

A jugoszláviai magyar irodalom háború utáni időszakának nagyobb fejezetét vizsgáló, eddig egyetlen átfogó tanulmányban Bori Imre a magánosnak nevezett fiatal költőkről is szól, közülük elsőnek Gulyás Józsefet említi. A »magánosok« közös jellemzőjeként említi a különállást, a magános harcot, a nemzedéki szervezkedésektől való távolmaradást. Ezek a magános költők az azóta eltelte csaknem másfél évtized alatt is magánosok maradtak, az azóta kilombosodott fiatal (és fiatalabb) írók költészetének alakulását ugyanúgy távolról figyelik, mint indulásuk pillanatában.

Gulyás Józsefre az elmondottak hatványozottan érvényesek: a vele indulók nagyobb része vagy elhallgatott, vagy nagy ritkán megszólalva hallatja csak hangját, de mindenképpen a perifériára szorulva már alig elhanyagolhatóan tényezőként van jelen költészetünkben.

Az ötvenes évek végén jelentkező írók — köztük Gulyás is — olyan időszakban indultak, amely közvetlen előzménye volt a mai, immár magasabb mércékkel is mérhető jugoszláviai magyar költészetnek. A hangváltás vihára következett a kezdő Gulyás költői kísérletei után; de indulásakor maga mögött tudta már a negyvenes évek harsány, elkötelezettséget és szolgálatot valló és vállaló, ám költői megvalósulás

szempontjából igen szerény eredményeit, az új eredménynek számító alanyi természetű versfelfogást is, amelyet a Symposion-nemzedék felépése előtt ápolta a hazai magyar költészet. Ilyen felemás örökséggel a háta mögött alakult ki első két kötete kapcsán Gulyásról a »későn beérő« és a »hétköznapiakat megéneklő« költő képe, de az »őstehetség« jelző is nemritkán elhangzott, ha költészetét méltatták. A kettős örökség nyomai leginkább a költészetéről vallott 1959-es szövegéből tűnnek ki (*Vajdasági ég alatt.* 172.), ahol Gulyás a »költészet fegyver és eszköz voltát« hirdette a történelmi folyamatban, verseiben pedig ez a cél naív lelkesedés, harsányan hangos szavak és eléggé ki nem érlelődött gondolatok formájában bukkant fel.

Gulyás költői eszmélésének hosszú útja (Utasi Csaba írt hasonló címmel alapos elemzést költészetéről) a *Könyörgés magamhoz* és a *Vörös fagyöngy* versein keresztül vezetett a nemrég megjelent *Pirossal, feketével* kötet immár letiszultabb, relevánsabb költői értékeihez. Az egyéni sors keserveinek megéneklése után ezekben a versekben már a rádöbbenés és a szembenézés tudatos kísérlete az alaphang, a vállalt és átértelmezett út lehető költői következményeinek tudatosodása: búcsú az illúzióktól.

A statikus helyzeté vált »sodrás nélküli tér« állandó preokkupációja a *Ptrossal, feketével* verseinek; a *Mint röpte madárnak* című versében nyer ez a szituáció egyértelmű költői megfogalmazást:

.....
nemes érceim kioldani
kevés és vagyok erőlen

.....
egy dalt lágyan hajlítani
mélységek fölébe
ha lenne értelme egy mosolyt
mely köztünk átível
mint röpte madárnak
talán ha lenne itt egy virág
út hit hely barát akárki

A József Attila-i »hideg úr« szituációjához közelít Gulyás ezekben a versekben, a költői utalások végig kinyomozhatók a versekben. (»a tavasz nem tud kiválni érceiből«, »bímbóban marad a május«, »dél van a pályán / már délután« stb.)

Költői szemhatárának bővülésével Gulyás lényegében a költői létnek ugyanazon kérdései felé lát-szik közeledni, mint legújabb költészetünk, költői lexicája azonban ezekkel a problémákkal nem tud mindig eredményesen megalkotni. Gulyás számára a költészet azonos a költő életével, tehát a költő egzisztenciális problémái egyben a költészet egzisztenciális kérdései is. Ezért jellemezte költészetét a múltban és jellemzi most is — bár egyre letisztultabb költői megoldásokkal — az egyéni sors közvetlen összekapcsolódása a költészettel.

Egyéni sorsának élményanyaga döntő fontosságú tényként szerepel költészetének előterében, s csak ritkán beszélhetünk Gulyásnál olyan versekről, amelyekben a költői megnyilatkozás mai problémáinak elemzésére tenne kísérletet. Mai költészetünkben tehát Gulyás az ősi poétikai felfogás irányát képviseli, alig él korszerűbb versfelfogásunk hangjával, nyelvével, módszereivel. A gulyási költői kutatások távol állnak újabb költészetünk tendenciáitól; önkörük körülhatárolt, nem kutatják lázasan a megnyilatkozás problémáit, mintegy határvonalat húzva az egyéni lét és a költészet között. Gulyás számára a költészet nem nyelvi probléma, nem versköz-pontú lírát művel. (Ezzel szemben szinte meglepődve állapította meg kritikánk annak idején, hogy fiataljaink költészetéből szinte teljességgel hiányoznak például a szerelmes versek!)

Gulyás költészetének kategória-rendszere új kötetében is az általa kiépített körben mozog, de a versek szikárabbak, puritánabbak, a versalkotó küzdelem nehéz perceiről valtanak. Ez a költészet távol áll a látványos kísérletektől, talán ezért is hihetjük róla, hogy a fokozatos mélyülés és a birtokba vett eszközök árnyalása által elkerülte a számos magános alkotót veszélyeztető állapotot: a lassú kitégést és végül az elnémulást.

Gulyás tehetsége és négy kötete ezt látszik alátámasztani.

JUNG KÁROLY

DRÁMAI HŐFOK

DEÁK FERENC: *Tör.*
Forum, Újvidék, 1972.

Poeta non fit, sed nascitur.
A költő nem lesz, hanem születik.
A költő neve: Deák Ferenc.

Három színdarabot, három hang-játékot és egy tévéfilm-szenáriót tartalmaz a kötet, s ennek a könyv-